

Del Noucentisme a l'avantguarda a Vic

Aleix Catasús

Historiador de l'art. aleixcatasus@gmail.com

Resum

L'article analitza les principals característiques del Noucentisme a la ciutat de Vic. Tot i que la historiografia no ha considerat la ciutat representativa d'aquest moviment, l'article aporta informació que il·lustra sobre el dinamisme cultural i la implicació de la societat vigatana amb el projecte de renovació cultural que va ser el Noucentisme a principis de segle XX a Catalunya. El text repassa els capítols més significatius i reeixits d'aquest període i destaca el paper dels seus principals protagonistes, que són també figures clau de la cultura catalana: Josep Maria Pericas, Jaume Collell, Josep Gudiol o Josep Torras i Bages.

Paraules clau: Noucentisme/arquitectura/art segle XX/Josep Maria Pericas/avantguardes

Resumen

Del *Noucentisme* a la vanguardia en Vic

El artículo analiza las principales características del *Noucentisme* en la ciudad de Vic. A pesar de que la historiografía no ha considerado la ciudad representativa de este movimiento, el artículo aporta información que ilustra sobre el dinamismo cultural y la implicación de la sociedad de la ciudad con el proyecto de renovación cultural que significó el *Noucentisme* a principios del siglo XX en Catalunya. El texto aborda los principales capítulos de este periodo y destaca el papel de sus principales protagonistas, que fueron también figuras importantes de la cultura catalana: Josep Maria Pericas, Jaume Collell, Josep Gudiol o Josep Torras i Bages.

Palabras clave: *Noucentisme*/arquitectura/arte del siglo XX/Josep Maria Pericas/vanguardias.

Abstract

From *Noucentisme* to the avant-garde in Vic

The article analyses the main features of *Noucentisme* in the city of Vic. Even though historiography has not regarded the city as representative of *Noucentisme*, this article provides information that illustrates the cultural dynamism and commitment of Vic society with the cultural renovation project that was *Noucentisme* in early 20th-century Catalonia. The text surveys the most significant and successful chapters in this period and highlights the role of the main players, who are also key figures in Catalan culture: Josep Maria Pericas, Jaume Collell, Josep Gudiol and Josep Torras i Bages.

Keywords: *Noucentisme*/Architecture/20th-century art/Josep Maria Pericas/Avant-gardes.

L'anàlisi del Noucentisme a Vic¹ no modifica plantejaments globals però sí que incorpora informació valuosa sobre alguns dels seus principals protagonistes i, en apartats com el del Noucentisme en les segones ciutats, es converteix en un dels seus capítols més essencials.² Considerem que per Noucentisme s'entén el moviment polític i cultural que, al tombant dels segles XIX i XX, van impulsar les elits catalanes amb l'objectiu de tornar al país un paper polític rellevant que els permetés modernitzar les seves estructures administratives i econòmiques. En l'àmbit de la cultura, es considera que el Noucentisme té els orígens en la voluntat de superar el decadentisme, la retòrica simbolista característica del Modernisme. Les primeres manifestacions, clarament adreçades a articular un moviment cultural renovador, les trobem entre els anys 1903 i 1905 a l'entorn d'un grup de joves

intel·lectuals encapçalats per Josep Carner i que des de la revista *Catalunya*³ van començar a escriure articles, inspirats en gran mesura en les idees del llibre *La tradició catalana* (1892), de Josep Torras i Bages, i des dels quals es parlava per primera vegada de superar el Modernisme i construir un art nou inspirat en la recuperació de trets propis de la cultura catalana tradicional. Posteriorment, des de *La Veu de Catalunya*, Eugeni d'Ors, més ben connectat amb les estructures de poder, va acabar de concretar alguns objectius que en l'àmbit de la cultura s'acabarien d'impulsar.

El pas de la teoria a la pràctica es va concretar amb la creació d'estructures de poder com la Mancomunitat de Catalunya, que va donar lloc a la construcció d'un seguit d'equipaments com l'Institut d'Estudis Catalans, una extensa xarxa de biblioteques o un nombrós grup d'escoles projectades, en aquest cas, per l'Ajuntament de Barcelona. Tots aquests equipaments es van embolcallar per un estil nou, amb referències al món clàssic i mediterrani i que, com s'ha dit tantes vegades, pretenia representar art nacional i civil vinculat a les cultures europees més modernes i civilitzades.

El cas de Vic. Els primers indicis del Noucentisme

Per una qüestió d'espai, en aquest article deixarem de banda la important incidència que va tenir el vigatanisme –corrent catalanista catòlic conservador– en els orígens de l'ideari del Noucentisme. Ens centrarem, en canvi, en el procés de modernització que va experimentar la ciutat de Vic i que va evolucionar fins a l'avantguarda. Es pot considerar que el procés d'incorporació de les entitats culturals de la ciutat al projecte global que va ser el Noucentisme a tot Catalunya es va iniciar l'any 1910 amb motiu de la celebració del 100è aniversari del naixement del filòsof Jaume Balmes. Van ser conegudes popularment com a festes balmesianes i el seu principal impulsor va ser Josep Torras i Bages –bisbe de Vic des de l'any 1899–. Torres i Bages va ser un dels impulsors del vigatanisme, que pretenia convertir el món industrial de les ciutats al model rural d'arrel conservadora.⁴ Paral·lelament, en el camp de l'art, Torras va exercir una gran influència sobre un grup d'artistes a qui va inspirar i guiar en la seva etapa al Cercle Artístic de Sant Lluç, alguns dels quals van recollir en la seva obra aquesta visió conservadora de l'art. A Vic, Torras i Bages va ser l'impulsor de la decoració pictòrica de la catedral que va encarregar a Josep Maria Sert, autor també del cartell oficial de les festes (fig.

Fig. 1. Cartell de les Festes Balmesianes. Josep Maria Sert, 1910. Biblioteca Episcopal de Vic.

1). L'interès de Torras per qüestions culturals es va traslladar als actes de celebració de les festes balmesianes. Oficialment, es va batejar com a Primer Congrés d'Apologètica. Va ser un gran esdeveniment, que va tenir ressò més enllà de la ciutat. Hi van assistir personalitats com la infanta Isabel de Borbó, el ministre de Justícia i Gràcia, Tinitario Ruiz i el capità general de Catalunya, Valeriano Wyler. Com va recordar temps després el periodista local Joan Anglada:

Vic va presentar un aspecte que no havíem ni pensàvem viure mai més. El centenari fou per a Vic el que l'Exposició del 88 per a Barcelona: marcà un afany de modernització de la ciutat, de millorament urbà, fou un desvetllador d'ansies de saber i motiu per a una florida de belles i fructíferes iniciatives.⁵

En el programa, es van organitzar diverses conferències sobre qüestions tractades a l'obra de Balmes i es van complementar amb altres actes lúdics i celebracions al carrer.

Paral·lelament a les xerrades, es van executar també diverses obres de millora com va ser la rehabilitació i decoració de la façana de la casa natal de Jaume Balmes, la instal·lació de teieres a la muralla medieval o la confecció d'una nova bandera oficial de la ciutat, totes realitzades per l'arquitecte Josep Maria Pericas. El projecte estrella, però, havia de ser un monument situat al mig de la plaça

Fig. 2. Fanal dissenyat per Antoni Gaudí a la plaça del Mercadal de Vic, 1910. Fons Palmarola, Arxiu Comarcal d'Osona.

del Mercadal i per al qual l'alcalde de Vic havia pensat en Antoni Gaudí, amic personal del bisbe Torras –que coneixia la seva etapa al Cercle Artístic de Sant Lluç– i a qui unia també una bona relació amb Josep Maria Pericas. La resposta de Gaudí va ser un projecte de dos fanals situats en un extrem de la plaça on s'acabava d'inaugurar un carrer o avinguda que travessava el nou eixample de la ciutat i unia aquest espai central amb la nova estació de ferrocarril (fig. 2). Segons l'ajudant de Gaudí, Josep Canaleta, la proposta de Gaudí havia estat meditada. «Gaudí no va ferho perquè si [...] era un dels llocs més vistos [...] les formes curves y arquixades de les mateixes y regularitza y armoniza aquell raco de la plassa [...] desproporcionada dença de la obertura del nou carrer Verdaguer»⁶ (*sic*).

S'ha escrit força sobre aquests fanals i s'ha discutit fins i tot la seva autoria. Se sap que hi van intervenir Josep Canaleta i Josep Maria Jujol, ajudants de Gaudí a les obres de la Casa Milà que s'estava construint a Barcelona. Segons Josep Maria Pericas, que va exercir d'amfitrió de Gaudí a Vic, la seva autoria:

[...] fou imprecisa [...] En Gaudí acabava llavors la casa Milà del Passeig de Gràcia i en Canaleta i En Jujol eren allí els seus ajudants. El sr. Font i Manaxarell, Alcalde de Vic en aquella època feia constar a tothom que se li posava a tret, que l'Ajuntament per iniciativa d'En Gaudí havia confiat el projecte al pacífic i ben vist company Canaleta.⁷ (*sic*).

Pericas, doncs, no ens aclareix l'autoria del disseny. Segons Bassegoda Nonell, principal estudiós de l'obra de Gaudí, s'hauria de considerar una obra coral entre el mateix Pericas, Gaudí, Canaleta i Josep Maria Jujol.⁸ D'aquest últim sabem que es va encarregar del disseny i la decoració pictòrica dels ferros que penjaven dels braços:

[És] Jujol qui es cuida de pintar els ferros. Feia aquesta operació deixant escórrer els pots de pintura des de les parets altes de lo qual resultaven uns regalims complicats i imprevistos que a l'imtemperie foren tot seguit esborrats, quedant del rovell senyor inqüestionable de la ferramenta.⁹

Fos com fos, els fanals no van agradar i van ser objecte d'incomprensió entre els veïns. «Foren objecte de divertida crítica, especialment per raó d'aquells “sarrions” –així els qualifica el poble– que penjaven de les branques, un dels quals servia d'envoltori d'una gran olla “vulgaris” de ferro colat plena de ferrallots.»

L'any 1924, amb l'única oposició del Centre Excursionista de Vic, el nou govern municipal vinculat a la dictadura de Primo de Rivera va aprofitar una queixa de l'any 1912 sobre males olors que desprenien les faroles –la gent aprofitava la base per orinar-hi– i va elaborar un informe que acabaria amb la seva destrucció definitiva.

Josep Gudiol i el Centre Excursionista de Vic

Aprofitant l'empenta de les festes balmesianes i sota el lideratge de Josep Gudiol i Cunill, una de les figures claus de la cultura catalana de principis del segle xx, l'any 1910 es va fundar el Centre Excursionista de Vic.¹⁰ Gudiol va ser un eminent arqueòleg conegut també per la seva labor al capdavant del Museu Episcopal de Vic. L'any 1902 va publicar *Nocions d'Arqueologia Catalana*, el primer manual d'història de l'art a Catalunya. Sota la seva gran personalitat, l'octubre de 1911 es va fundar el Centre Excursionista de Vic i va establir la seva seu al temple romà que feia poc havia estat restaurat per la Societat Arqueològica Vicense (fig. 3). A la inauguració hi van assistir els presidents del Centre Excursionista de Sabadell, Joan Motllor, i el de Terrassa, Alexandre Galí. Galí, una de les figures actives del Noucentisme, va destacar la importància global de les associacions locals i que permetien «especialisar els estudis segons les condicions de la localitat a fi de fer brillar ab nous esplendors de l'espiritualitat de Catalunya»¹¹ (*sic*).

La tasca més important del Centre Excursionista va ser la consagració del temple romà de Vic en un aparador de la cultura per mitjà d'una important oferta de conferències i exposicions sobre temàtiques molt diverses. Una de les xerrades més importants i amb més repercussió va ser la que va oferir mossèn Gros i Ragner l'any 1918, amb el títol “Les noves escoles literàries”. Tot i que certament era tardana, il·lustrava molt bé una de les majors contradiccions: l'oposició entre el tradicionalisme i el civilisme. L'autor va començar qualificant de «*trinitat directiva de la nova Catalunya*» Joan Maragall, Josep Prat de la Riba, i el bisbe Torras. Més endavant, passava a valorar positivament els recursos tècnics nous que havien aportat els joves poetes, i que van significar la superació de la figura literà-

Fig. 3. Teatre Romà de Vic en procés de rehabilitació.
Fons Robert, Arxiu Comarcal d'Osona.

de més transcendència [...]; significa, dintre de la nostra evolució estètica, aquestes tres coses: la incorporació a la literatura, de tots els drets de la ironia; l'aristocratisació de l'idioma; l'adaptació de la poesia als aspectes de la vida quotidiana.» (sic).

Quant al Noucentisme plàstic, mossèn Gros hi veia un excés de:

[...] depuració estètica, en virtut de la qual es proclama com a única bellesa l'equilibri vivent i com a cànon de l'artista el dret a un absolut deslligament de la història artística. D'aquí ve que en el Glossari d'Eugeni d'Ors hi domini com una de les idees estètiques fonamentals el seu entusiasme per la norma, a la qual dóna ell un valor veritablement absolut ataçant-se a l'estètica grega i sobretot a la platònica.

En el discurs de Gros hi ha un reconeixement de la literatura i l'art noucentistes al mateix temps que es lamenta de la poca consideració del passat immediat. És també una mostra de la complexitat i les contradiccions dins la mateixa configuració del Noucentisme, que en els seus orígens s'havia basat en criteris més tradicionals i que a poc a poc va anar incorporant aspectes vinculats al progrés.

Poc després de la publicació de l'article, amb motiu de l'acte de celebració per la primera pedra de la biblioteca popular de la Mancomunitat que es començava a construir l'any 1918, Eugeni d'Ors

ria de mossèn Cinto Verdaguier, indiscutida fins al moment a Vic. Tanmateix, Gros i Raguer no va deixar de criticar i qualificar de simplistes els qui, com el crític literari Alexandre Plana, oblidaven l'aportació dels escriptors de la Renaixença:

Un excés de mediterrani és innegable que a molts els fa despendre de trepitjar per terra ferma [...]. Dels molts dels noucentistes s'en desprén el retret, una mica despectiu, que fan a la primera etapa del Renaixement pel seu romanticisme exacerbada, pel seu sentimentalisme [...]; el resorgiment dels pobles i de les llegendes ho és per essència una obra romàntica i sentimental.»¹² (sic).

La reivindicació de mossèn Gros sobre el passat no l'impedia lloar la poesia de Josep Carner, figura que sovint es contraposava a l'obra poètica de mossèn Cinto Verdaguier:

El segon aspecte de la revolució literària del noucentisme cedeix la glòria al meravellós enginy d'En Josep Carner [...]. En Carner és avui el nostre poeta

va oferir un discurs en què, sense entrar en detalls, reconeixia la importància de la ciutat dins el projecte noucentista:

Vich no inaugura la seva espiritualitat, sinó que comença la seva espiritualitat major. Per tant, no he de procurar continuar allò que en altres llocs era un començ, perquè Vich ja té una tradició espiritual amb tota la fecunditat i la força que significa aquesta paraula. La vostra tradició continua l'obra ja començada per nosaltres. La vostra tasca se'ns fa aquí més difícil però per aquest motiu té més eficàcia, perquè sols la fecunditat pot donar la fecunditat. [...] Avui posem la primera pedra de la nova Biblioteca i en aquest acte em trobo amb mans amigues de personalitats il·lustres de la nostra espiritualitat. Ells són una garantia del metropolitanisme que han de tenir totes les ciutats.¹³

Al marge del discurs de mossèn Gros i Raguier, centrat en qüestions literàries i estètiques, el Centre Excursionista va organitzar altres xerrades de temàtiques diverses com l'arqueologia, la fotografia, viatges o pintura. Entre les més significatives, l'any 1913 Josep Puig i Cadafalch va presentar el seu projecte de restauració per a Sant Joan de les Abadesses –obra impulsada per Josep Torras i Bages–. En el discurs, Puig va oferir les claus per identificar i classificar els monuments medievals. També sobre arquitectura, Jeroni Martorell, cap dels serveis de Restauració i Catalogació de Monuments

Fig. 4. Casa Puig, projectada per Josep Maria Pericas l'any 1917.

de la Diputació, l'any 1924 va oferir una xerrada anomenada “Forificacions de Catalunya”.¹⁴ Joaquim Folch i Torres, director del Museu Arqueològic de Barcelona, l'any 1925 va oferir el discurs “La pintura romànica a Catalunya”. Jaume Bofill i Mates es va encarregar de fer una xerrada sobre Josep Torras i Bages poc després de la seva mort.¹⁵ El fotògraf Adolf Mas va pronunciar la seva “Fotografia artística, contrallums y anti-halos”.¹⁶ Finalment, citarem la xerrada d'un jove Josep Maria Gudiol Ricart, nebot de Josep Gudiol Cunill, amb el títol “Actuals tendències”. Gudiol va parlar sobre:

[...] el procés evolutiu que varen seguir les tendències artístiques des de'l moment en que un grup de pintors impressionistes, trencant els vells motllos, s'aplegaren en el “Saló dels Refusats”, fins al estat actual en que el cubisme, y alguns altres acabats amb “isme”, disfruten de gran predicament entre els artistes d'avansada [...], enaltint les obres de Picasso, Mir, Nogués, etc.¹⁷

Com hem vist, el Centre Excursionista de Vic va esdevenir un centre cultural i de difusió artística de primer ordre. Conscient de la feina del centre, mossèn Gros i Raguer el va comparar a la cèlebre Font del Desmai, punt emblemàtic de la Renaixença:

Jo crec [...] que d'aquest cenacle en parlarem dies a venir amb la mateixa amorosa veneració amb què parlem del Saló Verd del Circol o de la Font del Desmai [...]; d'aquí se n'escamparà una gran irradiació espiritual i que la Cella Romana va en camí d'ésser el Santuari de la nostra cultura popular i fins del nostre reveniment literari i científic.

L'arquitecte Pericas

Josep Maria Pericas va ser segurament l'artista osonenc més important del temps del Noucentisme. Hauria estat lògic fer servir la seva figura de fil conductor per escriure aquest article si no fos perquè, a diferència del seu company i amic Rafael Masó, que sí va actuar de canalitzador, introductor, animador i promotor del Noucentisme a la seva ciutat, Girona, Pericas no es va involucrar mai en cap entitat o associació cultural o política de la ciutat. En aquest sentit, al marge de la seva activitat com a arquitecte, només se li coneix l'interès per l'estudi de l'art romànic a la seva comarca.¹⁸

L'arquitectura de Pericas es caracteritza per dues etapes ben diferenciades. En la primera, es pot destacar com a característica més important la incorporació –inèdita fins a aquell moment– d'elements d'estil romànic –torres robustes amb teules, grans portes de fusta, l'ús de la pedra irregular, treballs en forja– combinats subtilment amb recursos de l'arquitectura centreeuropea –ús de paraments blancs, tribunes, dissenys esquemàtics–. D'aquest primer període es poden destacar l'església de la Mare de Déu del Carme (1909) o la Casa Comella (1912) –avui desapareguda–, ambdues a Barcelona. A Vic es conserven alguns edificis característics d'aquesta etapa, com són les cases Colomer (1906) i Bayés (1907), ambdues a la plaça de Santa Anna. En un altre punt de la ciutat, al carrer de Verdaguer, hi ha la Casa Puig (1917), un dels millors exemples de la influència de l'arquitectura centreeuropea a Catalunya (fig. 4). Es tracta d'una casa de quatre pisos entre mitgeres, amb façana simètrica i dues tribunes que dibuixen dos eixos en vertical i un frontó de perfil angular. Com han apuntat estudiosos de l'urbanisme de la ciutat, la Casa Puig va tenir força repercussió en l'arquitectura posterior.¹⁹ L'arquitectura d'aquest període va ser, juntament amb la del seu company Rafael Masó, una de les més originals i ben resoltes en els inicis del Noucentisme a Catalunya i va estar molt ben valorada per crítics del moment com Joaquim Folch i Torres.²⁰

La segona etapa, iniciada l'any 1917, va coincidir amb el nomenament de Josep Puig i Cadafalch com a president de la Mancomunitat de Catalunya, que va comportar la generalització d'un estil "oficial" basat en la introducció d'elements de l'arquitectura popular catalana i principalment d'estil barroc. Pericas s'hi va adaptar ràpidament. D'aquest canvi d'estil tenim exemples com la Casa Pericas de Barcelona (1919), o la Clínica mental de Santa Coloma de Gramenet (1916 i 1924), conjuntament amb Rafael Masó.

L'altre punt d'interès que suscita l'obra de Josep Maria Pericas va ser la seva relació i influència sobre un grup d'artistes, artesans i altres arquitectes de la comarca. L'arquitecte es va envoltar d'un grup de col·laboradors que el van acompanyar tant en els projectes que va fer a la comarca com en els que feia a Barcelona. Aquesta estreta col·laboració facilità que el conegut popularment "estil Pericas" s'escampés per diversos tallers de la comarca d'Osona. Entre els seus col·laboradors podem esmentar el picapedrer torellonenc Manuel Galí, que va demostrar una gran habilitat en els treballs sobre pedra. Un dels exemples més reeixits és el treball sobre l'edicle que corona la Font de Sant Pere (1911), als afores de Vic, i que representa una tiara papal. Un altre important col·laborador habitual fou Ramon Collell, àlies Picallimes, molt conegut a Vic per la seva habilitat en el treball de la forja. Per a Pericas va realitzar nombroses obres, principalment per a portes i finestres –reixes, baranes, picaportes, etc. També va realitzar les teieres de la muralla medieval (1910). Fruit de l'estreta col·laboració que els va unir, l'any 1921, amb motiu d'una exposició de ferros a les Galeries Laietanes de Barcelona, Pericas li va dedicar un article a la "Pàgina Artística" de *La Veu de Catalunya*.²¹ En l'art de la fusta, Pericas es va acompanyar de Josep Bigas, un fuster ebenista que havia adquirit renom gràcies a fer mobles per a la burgesia de la ciutat. Un altre estret col·laborador de l'arquitecte va ser el dibuixant i pintor Lluçia Costa, que va intervenir, entre d'altres, a la Casa Puig de Vic (1917), la Casa Pericas de Torelló (1921), la capella d'En Franc (1926) o l'església de la Clínica mental de Santa Coloma (1924). Per acabar, citarem el mestre d'obres Miquel Pallàs, que va ser puntualment ajudant de Pericas. Pallàs, que concentra gran part de la seva obra a Sant Julià de Vilatorrada, té una obra molt personal amb ús abundant de l'esgrafià i dels relleus abstractes sobre pedra, és un dels arquitectes de fora de Barcelona més interessants del període que hi ha entre el Modernisme i el Noucentisme.²²

En aquest apartat hem de parlar també d'un altre arquitecte que, tot i no tenir la rellevància de Josep Maria Pericas, va jugar també un paper important en l'arquitectura a Osona a principis de segle XX. Es tracta de Manuel Gausa, que va concentrar la seva obra principalment a Tona i Vic, ciutat en la qual va entrar en conflicte en alguna ocasió amb Pericas per qüestions laborals. L'obra més important de Gausa a Vic és segurament el monument dedicat a l'agricultura a la rambla del Passeig.²³ Està format per una base amb quatre brolladors, una columna piramidal i coronat per una escultura feta per Pere Puní. Gausa també és autor de la tribuna de la Casa Costa, on es veu la influència del seu company Pericas.

Josep Bigas i les exposicions d'art

A principis del segle XX a Vic hi va haver iniciatives encaminades a difondre i dinamitzar els artistes i les arts locals. Diverses entitats com Catalunya Vella, el Casino Vicenc, l'Ajuntament o el Centre Excursionista de Vic van organitzar exposicions col·lectives i individuals dels artistes més impor-

tants. Entre les mostres col·lectives és interessant esmentar les més importants. La primera la va organitzar el Casino Vicenc l'any 1917, i va aplegar artistes com el pintor Darius Vilàs i l'escultor Joan Borrell Nicolau, juntament amb altres artistes osonencs. L'any 1921 l'Ajuntament va organitzar a la Sala de la Columna del consistori una ambiciosa mostra en la qual van exposar també la majoria d'artistes vigatans del moment. Aquestes exposicions van motivar alguns comentaris a la premsa local, que en criticava el baix nivell general. Només Josep Gudiol, des de les pàgines de *La Veu de Catalunya*, va lloar algunes obres i va considerar, en la seva vessant artesana, que «hi ha massa pintors de cavallet», i que «més profitós seria a molts d'ells aplicar llur art a la decoració».²⁴

En aquest context és important esmentar la iniciativa del fuster Josep Bigas, al qual ens hem referit en l'apartat anterior quan parlàvem dels col·laboradors de l'arquitecte Pericas. L'any 1926 va convertir el seu taller del carrer de Sant Sadurní en una galeria o sala d'exposicions. Tot i que no va anar més enllà de l'àmbit local, la Sala Bigas va contribuir a millorar el nivell de les exposicions d'aquests anys a Vic (fig. 5).

En l'exposició inaugural Bigas es va envoltar dels artistes osonencs més actius: Josep Maria Pericas, Ramon Collell, Pere Puntí, Lluçia Costa, Manuel Gausa, Eudald Brunet, Marià Estabanell, Joaquim Vilaplana i Ramon Torrents, entre d'altres.

Quant a exposicions individuals, l'any 1926 la Sala Bigas en va organitzar una dedicada al pintor olotí Marià Vayreda, només quatre anys després de l'antològica que se li havia dedicat a Barcelona. Les obres de la mostra, molt més modesta que la de Barcelona, pertanyien principalment a les famílies Bayés i Calderó. Durant els dies que va durar l'exposició es van publicar al diari *La Gazeta de Vich* part dels textos d'un llibre del crític d'art Rafael Benet, que havia publicat en ocasió de l'exposició de Barcelona.²⁵

El mateix any es va inaugurar una mostra del pintor Lluçia Costa, de qui ja hem parlat anteriorment. Costa era segurament el pintor més reconegut de Vic en aquella època. De jove, havia marxat

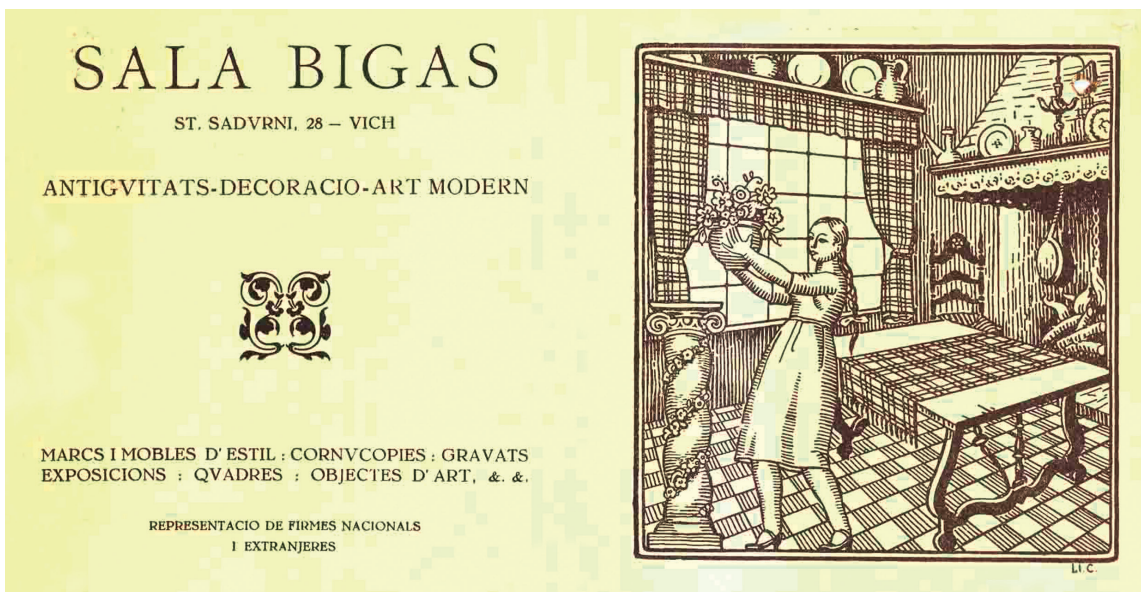

Fig. 5. Publicitat de la galeria Sala Bigas amb un dibuix de Lluçia Costa. Fons Pietx, Arxiu Comarcal d'Osona.

a Barcelona per estudiar a l'Escola de Belles Arts, però no va saber adaptar-se i va haver de tornar a Vic amb vint-i-dos anys, on va tenir el seu primer reconeixement gràcies a l'elaboració dels esgrafiats de la Casa Masferrer. Durant molts anys va destacar pels dibuixos a la ploma, principalment paisatges de la Plana. Tot i que la seva obra és força desconeguda, se n'han conservat alguns dibuixos en els quals es pot apreciar el gust pel dibuix i per les composicions de paisatges urbans (fig. 6). Alguns són d'un estil noucentista força interessant per la interpretació que fa de grans dibuixants i pintors com Josep Obiols o Joaquim Torres Garcia.

Una altra exposició destacada que va acollir la Sala Bigas va ser la que va permetre mostrar el projecte de decoració del claustre de la catedral de Vic que havia realitzat el pintor Darius Vilàs, un dels principals autors de pintura mural en temps del Noucentisme a Catalunya. Vilàs va ser autor d'alguns dels conjunts murals més importants de l'època, com les pintures de l'església de la Mare de Déu del Carme de Barcelona (1918), del Palau de l'Agricultura de l'Exposició Internacional de Barcelona (1928) o del Foment de la Pietat Catalana (1924).

El punt culminant en l'activitat de la Sala Bigas va ser la celebració, l'any 1930, d'una exposició dedicada als Amics de l'Art Litúrgic de Vic (fig. 7). Aquesta associació havia nascut inspirada en els Amics de l'Art Litúrgic de Barcelona com a entitat filial del Cercle Artístic de Sant Lluc i que

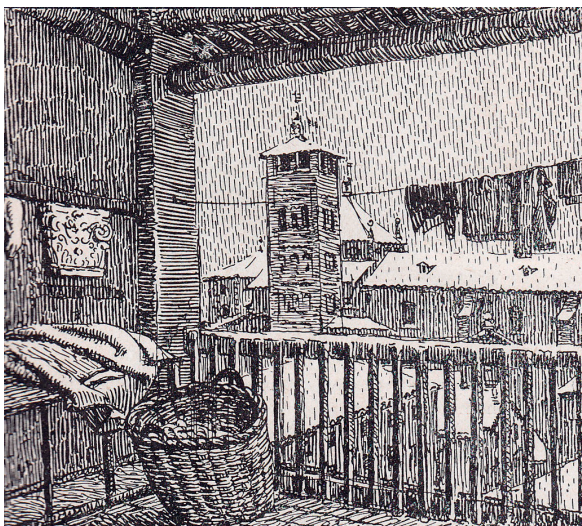

Fig. 6. Vista del campanar de la Catedral de Vic des del taller de l'escultor Pere Puní. Dibuix de Lluçia Costa. *L'abell d'ora a Vic* (1929)

tenia com a principal objectiu evitar els errors en els dissenys dels arquitectes, pintors, escultors i altres artesans.²⁶ A Barcelona, ja s'havien celebrat dues exposicions similars els anys 1925 i 1928. En la mostra vigatana s'hi aplegaven peces de tota la comarca –i algunes de fora, com Barcelona o Castelldefels–. Les obres exposades eren plànols d'esglésies, pan-teons, maquetes, altars, escultures, vitralls, frescos i tota mena de mobiliari litúrgic. Els artistes eren quasi tots estrets col·laboradors de l'arquitecte Josep Maria Pericas, que els havia influenciat i era autor de les obres més importants. Al marge de Pericas, hi van exposar els també arquitectes Manuel Gausa i Miquel Pallàs, el pintor Lluçia Costa, els escultors Pere Puní i Josep Maria Camps Arnau, i el forjador Ramon Collell, àlies

Picallimes, etc. L'historiador i crític Josep Gudiol Ricart en va destacar la qualitat de les peces: «Sense avergonyir-se'n pot parangonar-se amb qualsevulla de les tres exposicions que porta feta la entitat barcelonina». Gudiol també va creure veure una «escola vigatana» nascuda al voltant del Museu Episcopal de Vic i a la qual nosaltres també afegiríem que estava vinculada al Noucentisme i a l'arquitecte Josep Maria Pericas.

Fig. 7. Exposició dels Amics de l'Art Litúrgic de Vic a la Sala Bigas, 1930. *Gazeta de Vich* (1930).

Jaume Collell i la *Revista de Vic*

Una de les iniciatives més genuïnament noucentistes que es van realitzar a Vic va ser la publicació del *Diari de Vich*, un suplement del diari *La Gazeta de Vic*. El seu editor era el canonge Jaume Collell, amic proper de mossèn Cinto Verdaguier, que era un destacat intel·lectual del temps de la Renaixença, proclamat mestre del Gay Saber l'any 1871 i fundador dels diaris *La Veu de Montserrat* i *La Veu de Catalunya*. El canonge Collell era molt conegut a Vic per ser aficionat a les arts i un activista cultural molt inquiet. Els últims anys de la seva vida els va dedicar a la professió de periodista com a editor del diari *La Gazeta de Vich*, des d'on va protagonitzar algunes polèmiques; la darrera va ser la seva oposició a la implementació de les normes ortogràfiques de Pompeu Fabra, posició que pel que sembla li va causar algun retret entre els seus amics.²⁷

La *Revista de Vich* es va fundar l'any 1917 i estava inspirada formalment i en els seus continguts en *La Revista* (1915-1936), una publicació quinzenal dirigida per Josep Maria López Picó i per a la qual Josep Obiols havia dissenyat, l'any 1916, una capçalera que ha esdevingut emblemàtica en l'art gràfic noucentista. En el número de maig de 1918, en les pàgines de *La Revista* es donava la benvinguda a la nova publicació vigatana, «laborant àgilment per a la ciutadanització de Catalunya tot conservant una graciosa manera comarcal que les lliura de decantar-se a una paròdia de barcelonisme».²⁸

La capçalera va ser dissenyada per Lluçia Costa, l'il·lustrador més conegut de Vic i també el que havia incorporat millor l'art noucentista al seu repertori. Anys abans havia dibuixat la portada del llibre *Transformacions*, de Manuel Brunet, amb un estil similar, tot i que menys depurat. El dibuix de la capçalera de la *Revista de Vich* cal inscriure'l dins d'un corrent específic del Noucentisme amb

un gust per les referències a un món clàssic, gairebé idíl·lic, i que estava encapçalat pel pintor Joaquim Torres Garcia (fig. 8). Curiosament, per aquelles dates, Torres Garcia ja havia estat apartat de les pintures murals del Saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat i el seu estil “clàssic” ja no cotitzava entre els dirigents de les institucions ni la crítica artística.

Fig. 8. Portada de la *Revista de Vich* il·lustrada per Lluçia Costa. *Revista de Vich* (1917).

moment, convé esmentar que en l'acte de col·locació de la primera pedra de la biblioteca popular de la Mancomunitat, que va presidir Eugeni d'Ors, es va enterrar un exemplar especial que la revista havia dedicat a la biblioteca.

El curt camí cap a l'avantguarda

L'any 1931 es van celebrar les primeres eleccions municipals després de més de set anys de dictadura de Miguel Primo de Rivera. Durant aquests anys i abans de l'esclat de la Guerra Civil, Pericas va projectar les escoles municipals Jaume Balmes i Sant Miquel dels Sants, dos dels millors exemples d'arquitectura noucentista a Vic. Paral·lelament a la forta pervivència del Noucentisme, a partir del triomf de les esquerres en les eleccions municipals, a poc a poc es van anar introduint elements propis de l'avantguarda. En el camp de l'arquitectura, l'exemple més significatiu va ser la construcció de la Clínica de l'Aliança als afores de la ciutat.

Quant a l'impressor, també va tenir un paper important en l'edició d'aquest suplement. Es tracta de Joan Pietx, propietari de la Tipografia Balmesiana i membre notable de la societat vigatana. Durant molts anys va destacar per l'edició de diversos fulletons amb un evident interès per les formes del Noucentisme.

Pel que fa als continguts, la *Revista de Vich*, a més de tractar qüestions pròpies de la comarca, es va fixar molt especialment en l'evolució de les obres de la biblioteca que la Mancomunitat estava construint a la ciutat. Més enllà, també va ser una important transmissora d'articles i publicacions relacionades amb l'univers noucentista. Entre els autors dels articles trobem Pere Benavent, Josep Torrent, Josep Pla, Joaquim Folguera o Manuel Brunet.

Entre les ressenyes cal destacar la del *Diccionari ortogràfic* de Pompeu Fabra, la de la traducció que mossèn Llorenç Riber havia fet de l'*Enxeta* de Virgili, així com les d'altres publicacions afins, com la *Nova Revista* de Josep Maria Junoy.

Per entendre la significació d'aquesta revista i la seva connexió amb la política cultural del

La Clínica és un dels pocs exemples d'arquitectura racionalista. Va ser projectada pels arquitectes Joan Ferrer i Teodor Tost l'any 1935. L'edifici és similar al de quatre pisos i planta rectangular, amb un cos lateral que sobresurt en semicircumferència, solució semblant a la Casa Vilaró o al projecte d'aeroport de Barcelona de Sixt Illescas.

La presència cada vegada més evident de l'avantguarda no era del gust de tothom. El fragment d'una carta de Josep Maria Pericas mostra, de manera significativa, la dificultat per assumir alguns dels canvis que es produïren en diferents àmbits de la societat:

Qui pot demanar, ara com ara, la necessària dòsi d'Esperit en fer Arquitectura? Mentre el futbol i a boxa, divinitats o quasi, omplien planes i planes dels nostres periòdics i puguin ésser adoptats com un símbol de la nostra època, i les sessions de cinema, aliment diari de tantíssims cervells, siguin un "totum revolutum" desconcertant immoral i abominable, el "funcionalisme" continuarà "cartonejant" i estarà a mercè de qualsevol inepte.²⁹ (sic).

Consideració a banda mereix la revista *Vic*, una iniciativa que va néixer de l'associació Els Amics de la Ciutat i que va estar dirigida pel fotògraf Ramon Masferrer.³⁰ *Vic* era la revista de les festes majors i s'editava un cop l'any. La novetat rau en el format i el disseny de l'interior, molt similar a la darrera etapa de la revista *D'Ací d'Allà*. Se'n van editar només tres números entre els anys 1934 i 1936. El seu contingut era eminentment artístic. Tot i el seu plantejament, molt lligat a allò popular i institucional, el nou disseny era totalment trencador. En el text de presentació es posa èmfasi en la novetat del format més que no pas en el contingut:

A la bella florida de publicacions pulcres que veuen la Ilum a la nostra Catalunya, avui s'hi afegeix la nostra. [...] L'edició seleccionada que mancava per a fer més pletòrica la vida de la urbs.[...] A més de posar de relleu les infinites belleses naturals i artístiques de la ciutat, ha volgut ésser un reflexe fidel de l'activosa ànima vigatana. Aquesta obra que teniu a les mans és fruit d'un entusiasme immens i d'un treball / abnegat, constant i intensíssim i de la nostra fe ciutadana» (sic).

A l'interior destacaven els anuncis, a tota plana, en què el protagonisme requeia en les fotografies de Ramon Masferrer combinades amb originals tipografies i il·lustracions. Quant als articles, també eren tractats amb jocs tipogràfics. Del primer número destaca l'article de Josep Pratdesaba (fig. 9) i "Vic artístic i monumental", escrit per Eduard Junyent. Per al segon número Junyent va escriure l'article central dedicat a les pintures de Josep Maria Sert de la catedral. Per al darrer, Josep Guadiol Ricart va escriure sobre la pintura gòtica del Museu Episcopal.

L'esclat de la Guerra Civil, va posar fi a les iniciatives d'interès que hem comentat i les va deixar sense continuïtat. Tanmateix, la fi de la guerra va donar pas a nous projectes d'avantguarda tan destacats com la revista *Inquietud* (1955-1966), fet que posa de relleu el caràcter dinàmic de la ciutat.³¹

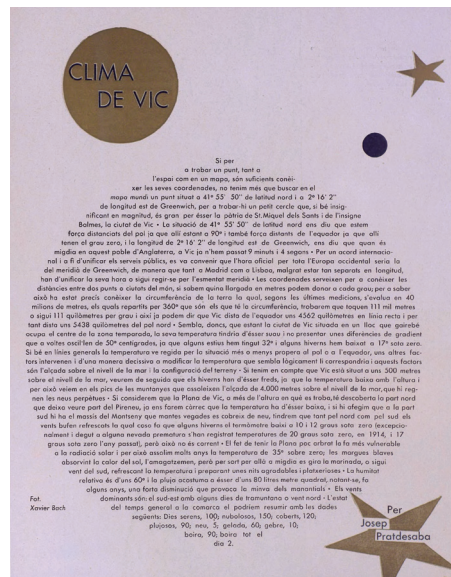

Fig. 9. Article de Josep Pratdesaba a la revista *Vic* (1934).

NOTES

1. Aquest article és un resum de l'estudi *Josep Maria Pericas i el noucentisme a Vic* que l'any 2013 va guanyar el premi Plana de Vic que organitza el Patronat d'Estudis Osonencs.
2. Aquesta qüestió està tractada a: DIVERSOS AUTORS, *Noucentisme i Ciutat*, Barcelona, CCCB-Electa, 1994.
3. Jaume AULET, *Josep Carner i els orígens del noucentisme*, Barcelona, Curial, 1992.
4. Oriol COLOMER, *Cercle Artístic de Sant Lluç. Cent anys 1893-1993*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1993, p. 21.
5. Joan ANGLADA, *El Canonge Jaume Collell, Vic*, Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, 1983.
6. Arxiu Històric Municipal de Vic, Carta de Josep Canaleta a l'Ajuntament de Vic. 1/VII/1912. Expedient 7/5 de 1912.
7. Arxiu Pericas, Carta de Josep Maria Pericas a Cèsar Martinell 20/VII/1964.
8. Joan BASSEGODA NONELL, *El Gran Gaudí*, Sabadell, AUSA, 1989.
9. Arxiu Pericas, Carta de Josep Maria Pericas a Cèsar Martinell 20/VII/1964.
10. Francesc ROMÀ CASANOVAS, "L'excursionisme a Vic en el primer terç del segle XX: el cas del Centre Excursionista de Vic i la Colla de Gurb", *Ausa (Vic)*, vol. 22, núm. 158 (2006).
11. *Gazeta Montanyesa (Vic)*, núm. 728, (16/IV/1912), p. 4-7.
12. "Les noves escoles literàries", *La Revista de Vich*, núm. 6 (març 1919), p. 28.
13. Eugèni d'ORS, "Discurs en ocasió de la col·locació de la primera pedra de la Biblioteca Popular de Vic", "Pàgina Artística", *La Veu de Catalunya*, (Barcelona) núm. 443 (15/VII/1918), p. 11.
14. *Gazeta de Vich*, núm. 2787 (13/V/1924), p. 6.
15. *Ibid.*, núm. 365 (22/II/1917), p. 4.
16. *Ibid.*, núm. 2479 (20/V/1922), p. 2.
17. *Ibid.*, núm. 3044 (7/II/1926), p. 5.
18. Pericas sempre va considerar que hi havia una manca d'estudis d'arquitectura civil romànica, motiu pel qual va començar el seu treball sobre l'arquitectura militar –castells i cases fortes– de la comarca d'Osona. El projecte va començar l'any 1906, fins l'any 1920, quan va buscar, sense resultats, editor. Va mantenir viva la intenció de publicar-ho fins l'any 1936 que, amb motiu de la Guerra Civil, va perdre quasi totes les fitxes que havia anat elaborant.
19. Miquel SURINYAC, *Pla especial de protecció del patrimoni arquitectònic i natural de Vic*, Ajuntament de Vic, 1985; Miquel CAÑELLAS, *Vic: Cròniques Urbanes*, Vic, Costa Llibreter, 2010.
20. Són diversos els elogis de Folch i Torres en diversos articles escrits a la "Pàgina Artística" de *La Veu de Catalunya*, sobre projectes de l'arquitecte.
21. Josep Maria PERICAS, "Ramon Collell (a) Picallimes", "Pàgina Artística", *La Veu de Catalunya* (Barcelona), núm. 8025 (7/XII/1921), p. 6.
22. Antoni PLADEVALL, *Homenatge a Miquel Pallàs, Vilatorrada*, núm. 5 (agost 1993).
23. "De ornato público. Descripción del monumento a la Agricultura, erigido en Vich", *Revista del cuerpo de arquitectos municipales de España*.
24. *La Veu de Catalunya* (Barcelona), 7/VIII/1921, p. 12.
25. *Gazeta de Vich*, núm. 3132 (3/VIII/1926), p. 4, i núm. 3134 (7/VIII/1926), p. 3.
26. *Anuari dels Amics de l'Art Litúrgic*, Barcelona, Cercle Artístic de Sant Lluç, 1925.
27. Joan ANGLADA, *El Canonge Jaume Collell, Vic*, Patronat d'Estudis Osonencs, Vic, 1983.
28. "Cal esmentar", *La Revista. Quaderns de publicació quinzenal* (Barcelona), any IV, núm. 63 (1/V/1918), p. 156.
29. Arxiu Pericas, Carta de Josep Maria Pericas a Pere Benavent, 15/IV/1936.
30. Toni BOVER, "De la grisor al cromatisme: 50 anys de fotografia a Osona", *Ausa (Vic)*, vol. 20, núm. 150 (2002), p. 465-489.
31. Armand QUINTANA, "La revista Inquietud", *Ausa (Vic)*, vol. 19, núm. 145, (2000), p. 251-269.